

Hytaý biologik ýaragy synagdan geçirýärmí?

Category: Kitapcy, Medisina, Nukdaýnazar, Sözler

написано kitapcy | 23 января, 2025

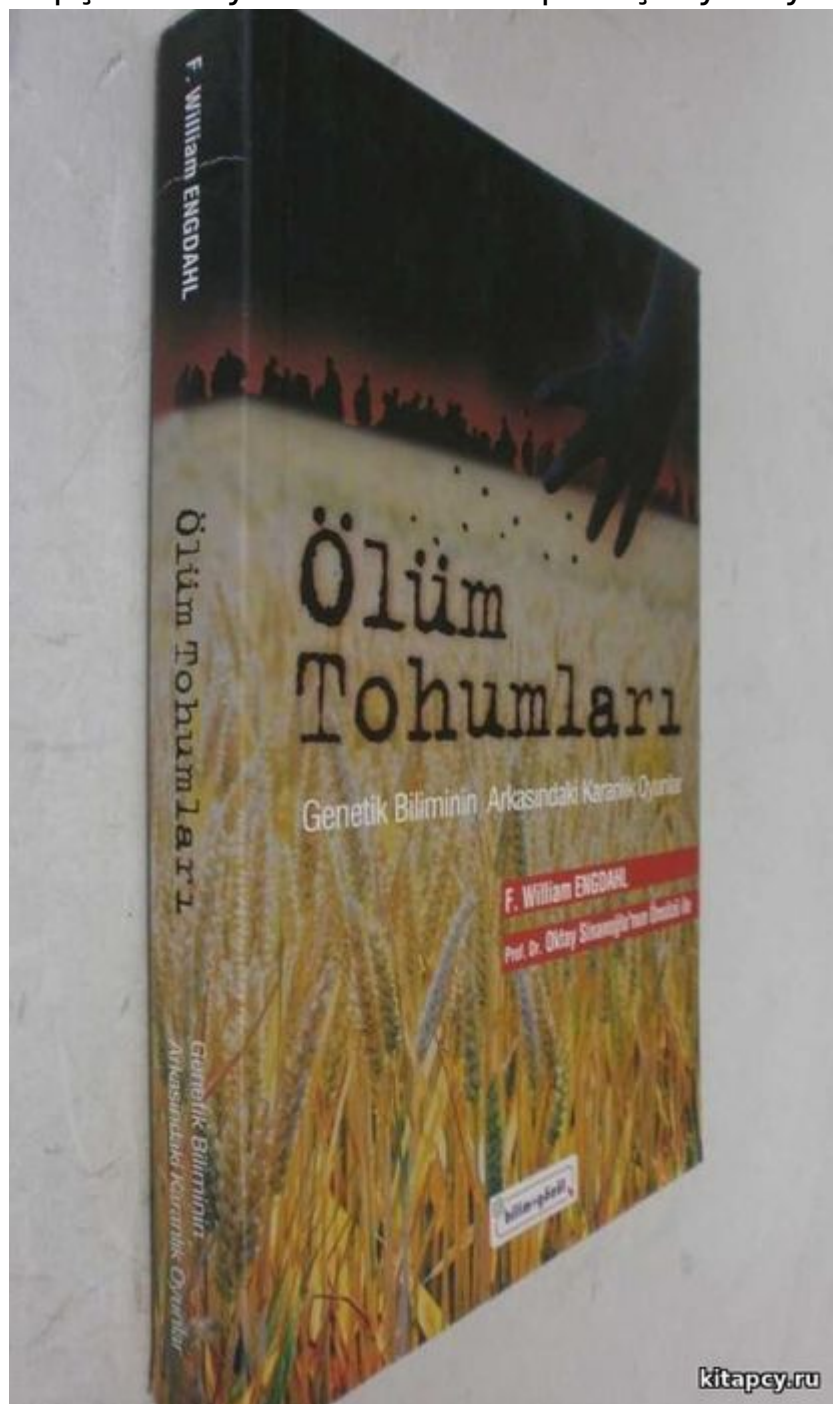
Hytaý biologik ýaragy synagdan geçirýärmí? HYTAÝ BIOLOGIK ÝARAGY SYNAGDAN GEÇIRÝÄRMI?

2009-njy ýylyň aprel aýynda Oktaý Sinanoglynyň taýýarlan «Ölüm tohumlary. Genetika ylmyňyň aňyrsyndaky pyssy-pyjurlykly oýunlar» atly kitabyňyň birinji neşiri çykdy. Sinanogly kitaba ýazan sözbaşysynda şeýle diýýär:

“Molekulýar biologiyanyň düýbi ilkinji gezek 1960-njy ýyllarda tutuldy. Bu ylmyň düýbi tutulanda fizika, himiýa ylmyna daýanan sütünlerinden başlap ýatlasak, onuň sosial durmuşymyzda duş gelýän keselleri dep etmek, bütindünýä azyk ýetmezçiligimi çözmek ýaly umumy adamzat bähbitli işleri amala göz önüne tutýardy. Gynansak-da, bary-ýogy on baş ýyldan soň bu täze ylmyň maddy binýadyny üpjün edenler tarapyndan ony sessiz-selemsizje howply ýaraga öwrendiklerine şaýat bolduk. Täze ylmyň alymlarynyň küýünde adamlaryň iýmit goruny gözegçilik astynda saklamak bilen bir hatarda dünýäniň ilatyny azaltmak, käbir halklary bütinleý ýok etmek ýaly bet pygyllarda bardy. Şeýtanyňam ýadyna-oýuna düşmejek erbetlikler bütin

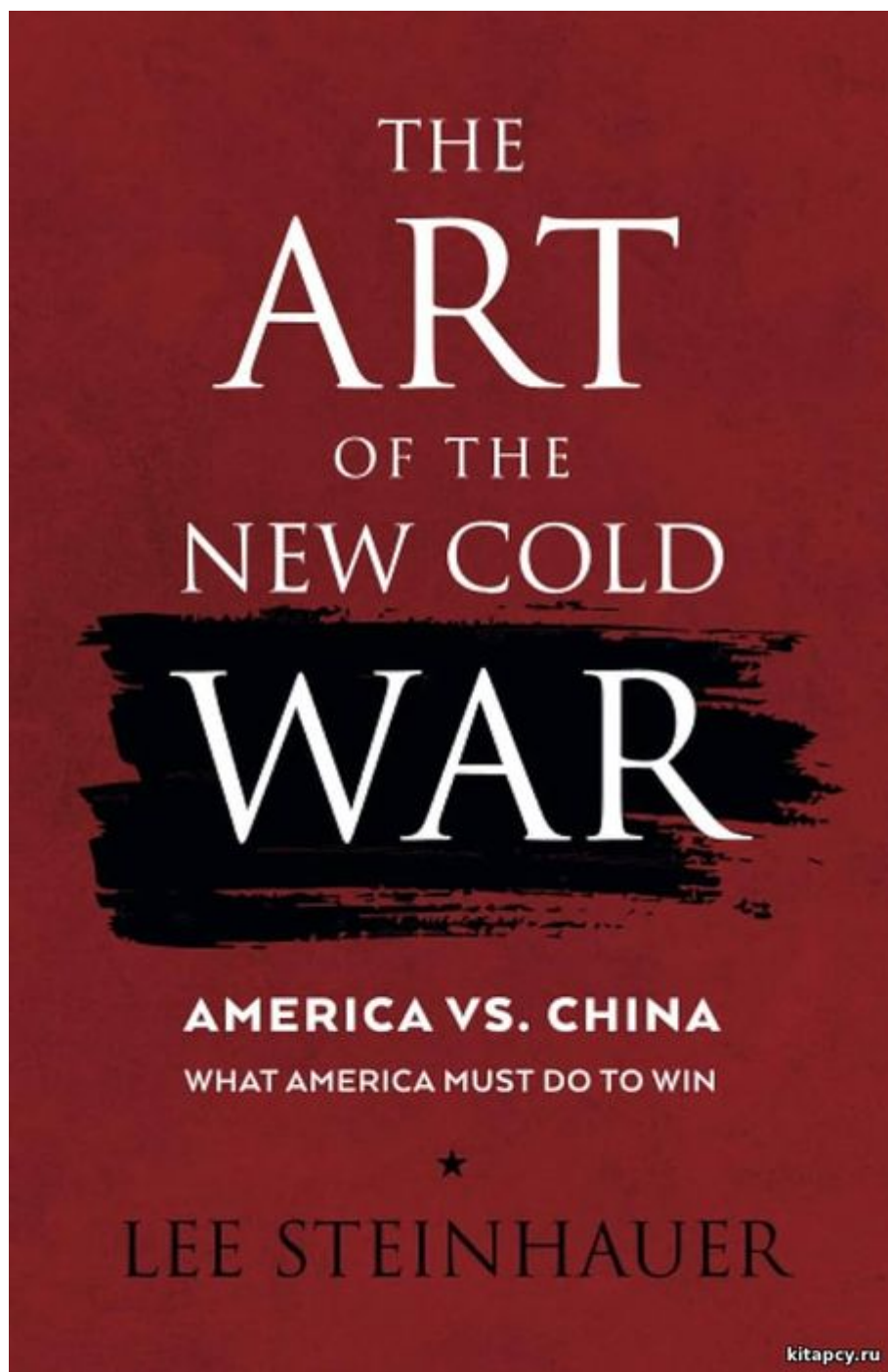
dünýäniň halklaryny howp astyna almaga başlady». «Ölüm tohumlarynyň» dowamy hökmünde çapdan çykan «Emeli doňuz dümewi. Emeli iýmitler» atly kitapda bolsa adamzadyň ganyň duşmany bolan global baronlaryň adamzadyň sanyny azaltmak üçin nämeleri meýilleşdirýändigini, keseli ýok etmegiň dereğine kesel ýaýradýan hili pes derman önümleri arkaly adamlary nädip köpçülikleýin hassa öwürüp taşlaýandyklary gürrüň berilýär.

• ENGDALA ÝÜZ TUTDUK

Üns beriň. Bu sözleri ýazan merhum O.Sinanogly (1935-2015) yönekeý biri däl. Sinanogly öz sözi bilen aýdanyňda, «dünýäniň ilkinji molekulýar biologiýa boýunça professorlaryň biri». Ol

hut bu ugurdaky käbir ylmy adalgalaryň gönüden-göni oýlap tapyjysy. Oktaý Sinanoglynyň «Adamlara ýagşylyk we ýagty gelejek isleýän adamlaryň sany az däl. Frederik Uilýam Engdal hem şolaryň biri diýip, okyjylara hödürlän “Ölüm tohumlary” we “Emeli doňuz dümewi” kitaplarynyň awtory biziňem wagtal-wagtal hünärmenlik ugry boýunça pikirine sala salýan ýakyn dostumyz. Galyberse-de, janly-jemendäni aýaga galdyran koronawirus wakasy ýüze çykansoň onuň bilen gürrüňdeş bolmak isledik. «Gyzyklanýan meseläňiz boýunça heniz anyk maglumatlar ýok. Şonuň üçin munuň hakyky keselmi, gorka düşürmek maksady bilen ýörite gurnalan wakamy, ýa bolmasa kese ýerlileriň geçiren ýörite operasiýasynyň netijesimi, nämediginj heniz bilemzok» diýip belli jogap bermedi. Şonda biz ondan biziň sowallarymyza jogap berip biljek başga hünärmeniň salgysyny soradyk. Onuň salgy berjek adamyna garaşyp durkagam, Engdal bize link ugratdy.

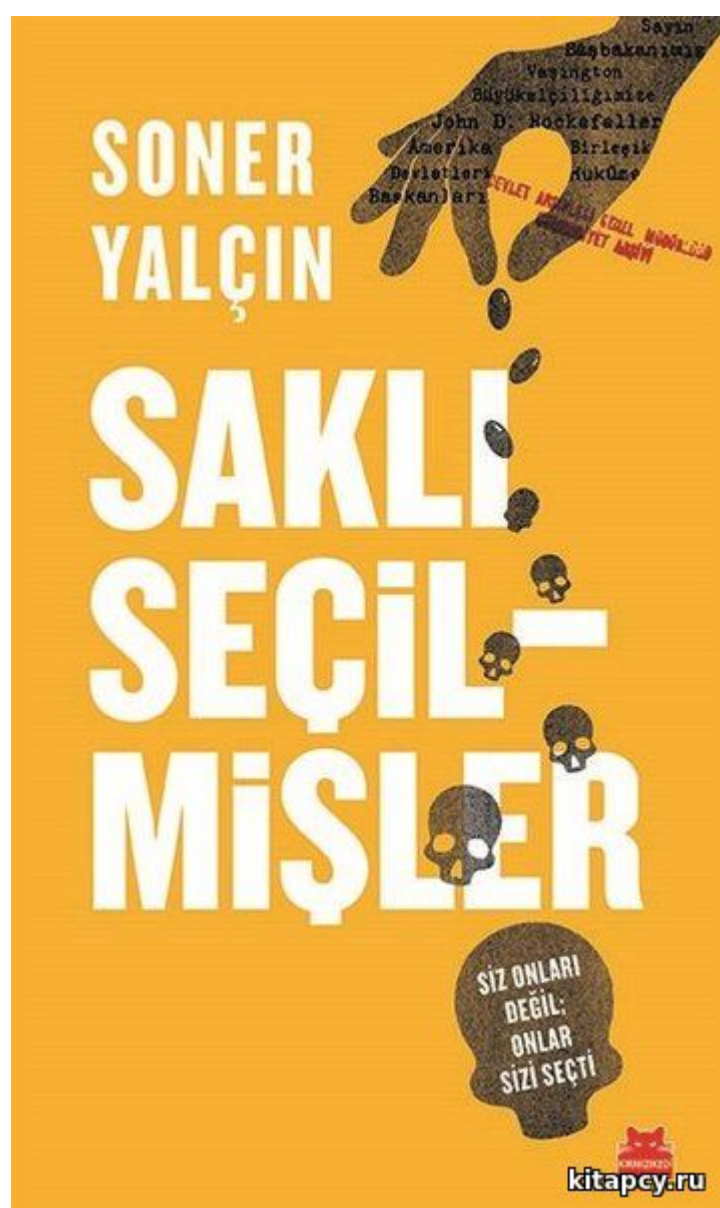

- **ÝARGANATYŇ PIRI HYTAÝLY HEKIM**

Linkde Hytaýyň Ylymlar akademiýasynyň garamagyndaky Wuhanyň virus barlaglary institutynyň hünärmeni medisina ylymlarynyň doktory Peng Zhou hakynda käbir maglumatlar bar eken.

Peng Zhou 2010-njy ýylda doktorlyk dissertasiýasyny goran institutynda häzirem işleýär, has takygy Hytaýyň Ylymlar akademiýasynyň uçarmanlary taýýarlaýyş maksatnamasyna ýolbaşçylyk edýär. Bu giň gerimli maksatnama şol bir wagtyň özünde Hytaýyň Bilim we tehnologiýa ministrliginiň iň möhüm taslamalarynyň biri bolup durýar. Eýsem, alyp barýan işleri

Hytaý hökümeti tarapyndan doly maliýeleşdirilen Zhou haýsy ugur boýunça ylmy barlaglary geçirýärkä? Jogap: *ýarganat wiruslary we immunitet sistemasy boýunça!*.. Käbir ýarganatlar iňňän howply wiruslary özünde saklaýar, başga jandarlara ýokuşdyrýar, muňa garamazdan olara immunitet sistemasynyň berkligi sebäpli şol wiruslaryň ölüm howply täsirleri o diýen bir ýöräp baranok. Ynha, Zhou hut şu mesele boýunça dünýäde ilkinji bolup ylmy barlaglary alyp barýan alym hökmünde tanalýar. Ol «ýarganat wiruslary we immunitet sistemasy» boýunça diňe bir öz ýurdunda däl, Awstraliýadyr Singapur ýaly ýurtlarda-da ylmy barlag işlerini geçiripdi.

• EBOLA, SARS WE KORONA – ŞOL BIR ZAT

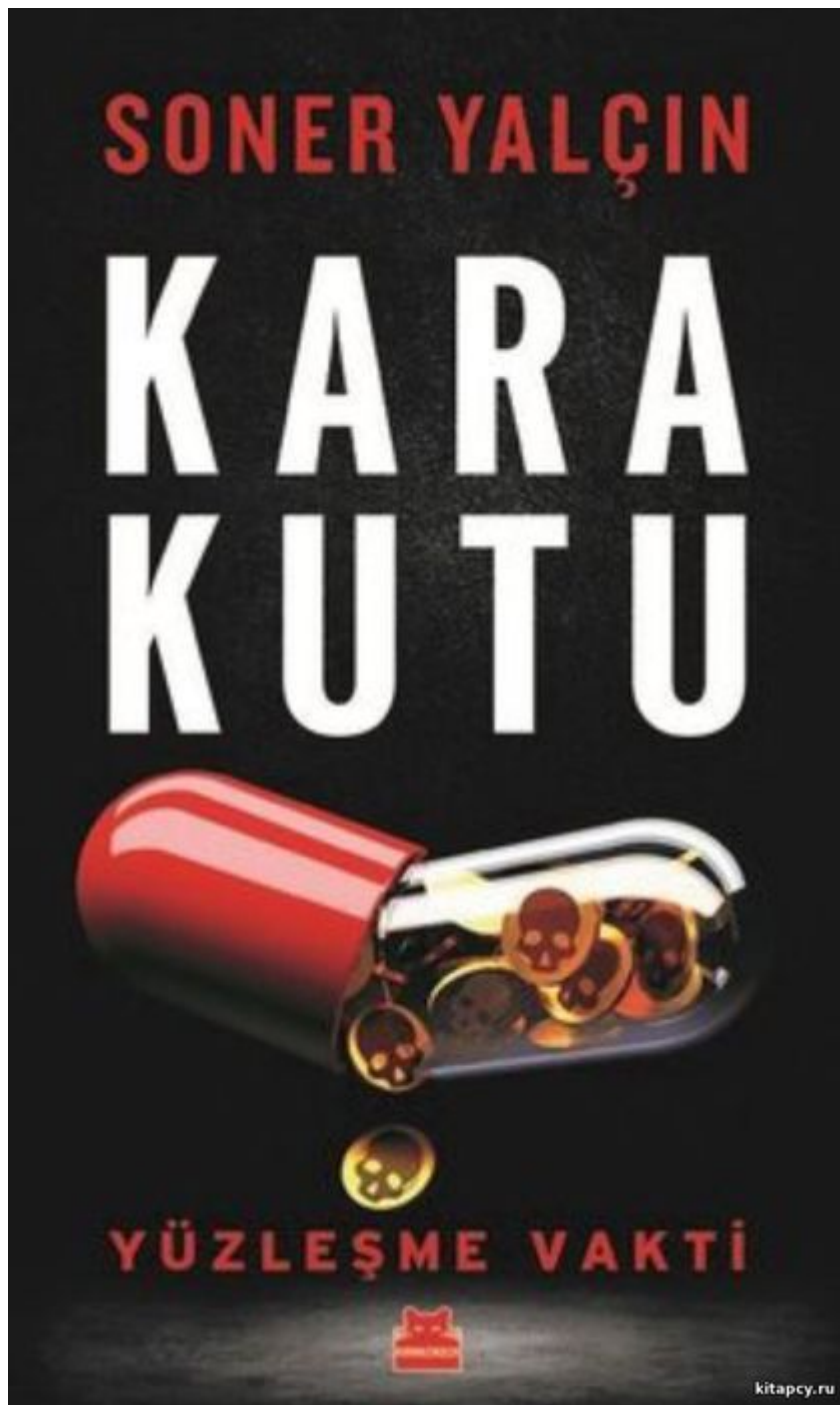
Hytaýyň Bilim we tehnologiýa ministrliginiň berk

gözegçiliginde saklanýan taslamalaryň birine ýolbaşçylyk edýän Zhou 2019-njy ýylyň 18-nji noýabrynda garamagyndaky ylmy iş alyp barýan topara işgär gerekdigini aýdyp, bir bildiriş beripdir. Işe alynjak dalaşgärlerden şu aşakdaky aýratynlyklaryň bolmagy talap edilipdir:

- Biologiýadan ýa-da biomedikal ugurdan doktorlyk dissertasiýasyny goran bolmaly;
- Işini gowy bilmeli we talabedijilikli bolmak bilen birlikde erkin ýagdaýda ylmy barlaglary gecirmäge ukyply, topar bilen işleşmäge öwrenşikli bolmaly;
- Iňlis dilinde gepleşip, okap we ýazyp bilmeli. Halkara ylmy žurnallarda makala çykardyp biljek derejede sowatly bolmaly;
- Öýjükleriň biologiýasy, immunitet ylmy, genom we beýleki ugurlarda tejribeli bolmak bolsa onuň saýlanyp alynjak ugruna görä.

Peng Zhou beren bildirişinde dalaşgärlere geçirilýän barlaglaryň esasy ugry hakynda şeýleräk maglumaty beripdir:

“Ýarganatlary geçirýän barlaglarymyzyň obýekti hökmünde öwrenmek arkaly şol bir wagtyň özünde ebola, SARS, korona wiruslaryny hiç hili zyýan çekmezden özünde saklaýan molekulýar mehanizmi we bu mehanizmiň uçuş ukyby bilen bile onuň uzak ömürlü bolşuna jogaplary taparys. Adam bilen beýleki süýdemdirijileriň arasyndaky tapawutlylyklary deňeşdirme ýoly arkaly ýüze çykarmak üçin virus ylmy, immunitet ylmy, öýjükleriň biologiýasy we dürli analiz tilsimleri ulanylar».

- **KESELLERİN ÇEŞMESİ YARGANATLARMY?**

«Nature» ylmy-populýar žurnalynyň 2018-nji ýylyň 12-nji aprelinde çykan sanynda Peng Zhounyň we onuň garamagyndaky toparyň çap edilen makalasy biziň bilmeýän köp zadymyzy aýan edýär. «Ýarganat çeşmeli HKU2-na meňzeş korona wirusyň döreden ölüm howply doňuz kükrekli çalt ýokuşýan agyryly sindromy» atly atly makaladan käbir jümleleri üns berip okalyň:

“Tebigatdaky ýyrtyjy haýwanlardan ýaýraýan wiruslaryň jynslar arasyndaky garşylyklaýyn geçişi adamyň we haýwanlaryň saglygy üçin üns berilmäge degişli howp döredýär. Ýarganatlary

wiruslaryň ýüze çykmasynda aýratyn orun eýeleýär. Ýarganatlardan dörän koronawirusyň adamlara geçişi SARS diýilýän ýokanç keseliň dem alyş ýollary sindromynyň 2-10 görnüşleriniň döremegine getirýär. Biz bärde virus we ýokanç keseller ylmyň nukdaýnazaryndan synagdan geçirilen deliller arkaly HKU-2-ä meňzeş ýarganatdan dörän koronawirusyň doňuz kükrekli çalt ýokuşýan agyryly sindromly koronawirusyň (SADS-CoV) Hytaýdaky dört uly fermada ýetişdirilen 24,693 doňuzyň heläk bolmasyna sebäp bolandygyny subut etmekçi. Bu epidemiýanyň has owal SARS wakasynyň ilkinji gezek duş gelinen Guangdong prowinsiýasynda başlamagy-da üns berilmeli ýagdaýdyr. Hasam beteri SADS-a meňzeş koronawiruslar 2013-2016-njy ýyllarda şol bir sebitden toplanan nejasat (uly täret) eksperimentleri, hususanam «şeýtanyň guşy» diýip tanalýan ýarganatdan alynan eksperimentler bilen 96-98 göterim meňzeşlik görkezýär. SARS-a meňzeş koronawiruslaryň çeşmesi-de şudur. Edinilen maglumatlar SADS bilen SARS epidemiýasynyň arasynda geografik, wagt, tebigat, sebäp, netije taýdan haýran galdyryjy meňzeşligiň bardygyny görkezdi. Bu ylmy iş gelejekki epidemiýalary has az zyýan bilen ýeňmek maksady bilen koronawirusyň görnüşlerini kesgitlemek we ýarganatlardaky paýyny ýüze çykarmagyň möhümligine ünsi çekmek üçin taýýarlandy».

• HYTAÝLY HEKIMIŇ MAKSADY NÄME?

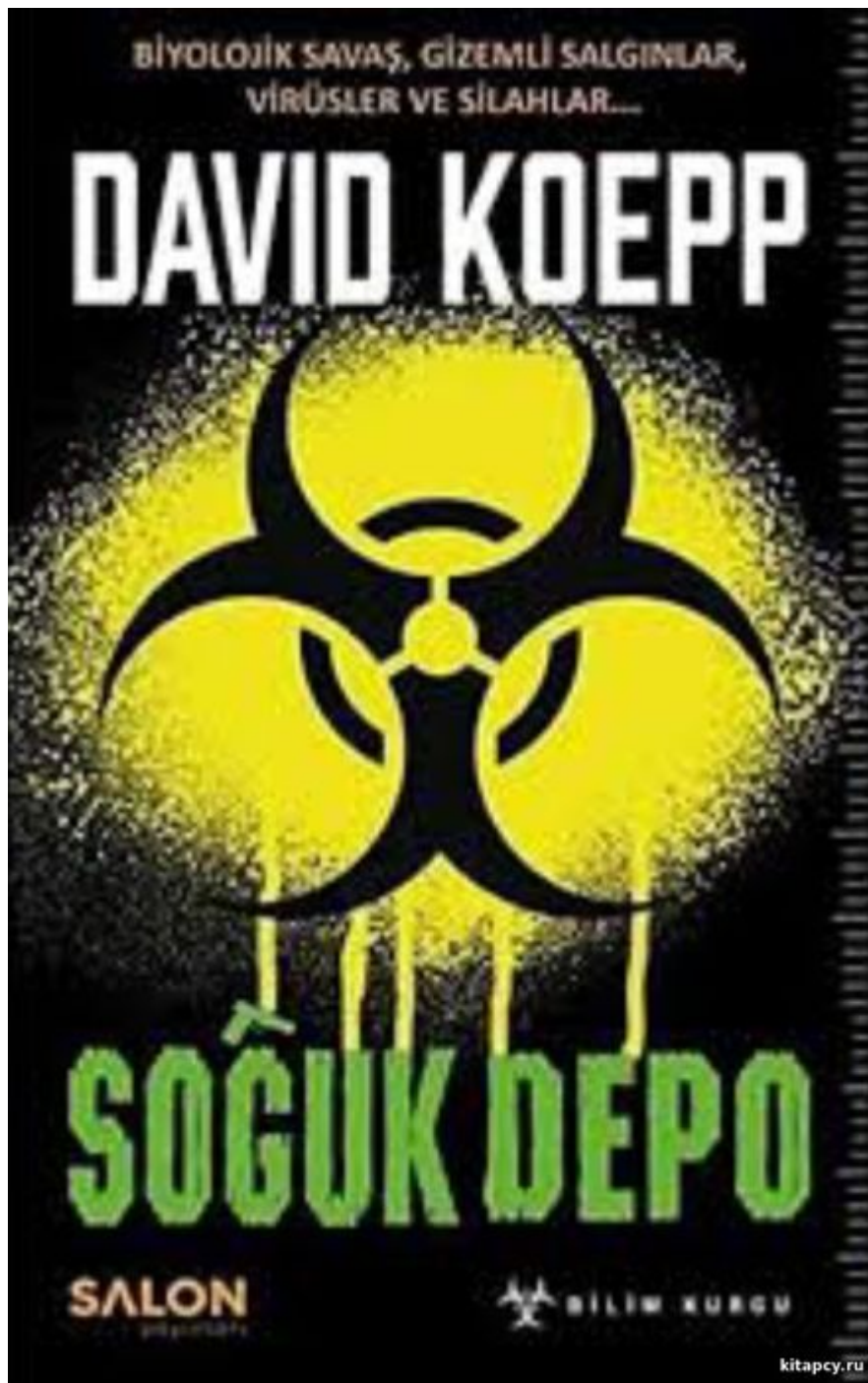
Peng Zhou çykyşlarynyň birinde şeýle diýdi:

«Ýarganatlar uzak wagtlap hiç hili kesellemän özlerinde virus saklap bilýärler. Adamlar wirusy dep etmegi ýarganatlardan öwrenip biler. Edil häzir biz muny önümçilige goýberme mümkinçiliginden daşda. Entek ýolumyz uzak. Bize işimizi ynam bilen dowam etdirmek gerek».

Çagalygynda SARS virusyny hut özi başdan geçiren Zhounyň adamlary edil ýarganatlar kimin wiruslara garşy immuniteti ýokary jandarlara öwürmek üçin çytraşyandygy görnüp dur. Onuň maksady muny industrial ýagdaýa getirmek, ýagny önümçilige salmak. Emma bu iş Zhounyň hobbisi bolmagyň çäginden çykana meňzeýär. Başda-da aýdyşymyz ýaly bu maksatnamany Hytaý hökümetiniň hut özi üns merkezinde saklaýar. Geliň, indi bolsa dünýä boýunça molekulýar biologiýanyň ilkinji professorlaryndan merhum Sinanoglyna gulak gereliň. Ol öz

tejribelerine esaslanyp şeýle diýipdi:

“Molekulýar biologiýanyň düýbi ilkinji gezek 1960-njy ýyllarda tutuldy. Bu ylymyň düýbi tutulanda fizika, himiýa ylmyna daýanan sütünlerinden başlap ýatlasak, onuň sosial durmuşymyzda duş gelýän keselleri dep etmek, bütindünýä azyk ýetmezçiligimi çözmek ýaly umumy adamzat bähbitli işleri amala göz öňüne tutýardy. Gynansak-da, bary-ýogy on bäş ýyldan soň bu täze ylmyň maddy binýadyny üpjün edenler tarapyndan ony sessiz-selemsizje howply ýaraga öwrendiklerine şaýat bolduk. Täze ylymyň alymlarynyň küýünde adamlaryň iýmit goruny gözegçilik astynda saklamak bilen bir hatarda dünýäniň ilatyny azaltmak, käbir halklary bütinleý ýok etmek ýaly bet pygyllarda bardy. Şeýtanyňam ýadyna-oýuna düşmejek erbetlikler bütin dünýäniň halklaryny howp astyna almaga başlady.

- **EPIDEMİYA BIOLOGİK ÝARAGYŇ SYNAGYMY?**

2020-nji ýylyň 26-njy ýanwarynda «Washington Taýms» («Washington Times») gazeti bu boýunça ysraýylly öňki jansyz Dani Şoham bilen gürrüňdeşlik geçirdi. Medikal mikrobiologiýa boýunça doktorlyk dissertasiýasyny goran, otstawkadaky podlolkownik Şoham 1970-nji ýyldan 1991-nji ýyla çenli Ysraýylyň harby kontrrazwedkasynyň biologiki we himiki uruş boýunça ýörite hünärmeni bolup işledi. Şol bir wagtyň özünde ol Hytaýyň biologiki ýaraglar boýunça alyp barýan işlerine ýakyndan gözegçilik eden adam. Wuhanyň virus barlaglary

institutynyň gönüden-göni Pekiniň biologiki ýarag maksatnamasyna hyzmat edýändigini aýdan Şoham sözünü şeýle dowam etdirdi:

«Institutda işleýän laboratorýalar ylmy-barlag işlerini geçirende Hytaýyň biologiki ýarag meýilnamasyna görä hereket edýär. Institutyň esasy işi bu bolmasa-da, azyndan işiniň belli bir bölegi şoňa görä gurnalan. Biologiki ýarag boýunça alnyp barylýan işler, hem raýat, hem harby maksatnamalaryň bir bölegi hökmünde ýöredilýär. Elbetde, bularyň hemmesi gizlinlikde ýöredilýär...»

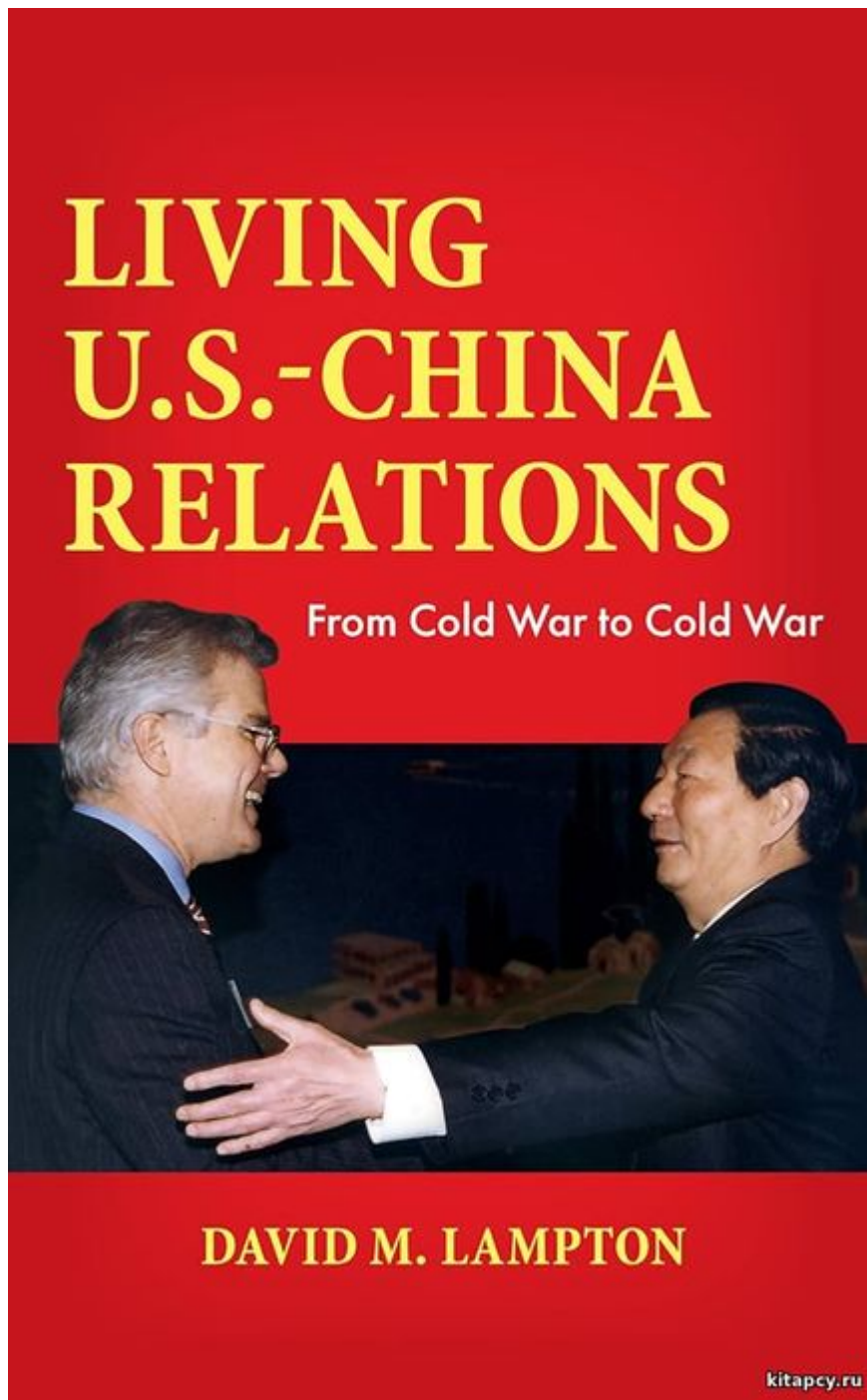
Bular ýaly pikir ýöredýän diňe Şoham däl. Häzir BMG-niň maslahatçysy bolup işleýän we adyny bermekden saklanan öňki iňlis diplomatlarynyň biri hem şeýle pikirde. Ol 2017-nji ýyldan bäri Wuhanyň virus barlaglary institutynyň işi bilen gyzyklanmandygyny, emma ondan owalky eden gözegçiliklerinden çen tutup koronawirusyň biologiki ýarag maksatnamasynyň çägindäki bir zat bolup biljekdigini, şübhelenmek üçin bolsa ortada birnäçe sebäpleriň bardygyny aýdýar.

Edil şu ýerde Zhounyň «Adamlar wirusy dep etmegi ýarganatlardan öwrenip biler. Edil häzir biz muny önümçilige goýberme mümkinçiliginden daşda. Entek ýolumyz uzak. Bize işimizi ynam bilen dowam etdirmek gerek» diýen jümlesini ýene bir gezek ýada salyp görüň. Bir önümiň taýýar bolýança, bazara çykarylýança birnäçe elden geçýändigini özüňizem bilýänsiňiz. Ilki birnäçe işler edilip, hakyky harydyň şekili ýasalýar. Soňra ol şekil her dürli synag şertine salnyp ulanyşa laýyk görnüşe gelip gelmändigini barlanylýar. Bu barlaglaryň hemmesinden birkemsiz geçen önüm özüni görkezensoňam önümçilige goýberilmäge we satuwa çykarylmaga hukuk gazanýar. Zhounyň «industriýa aralaşdyrma we önümçilige berme wagtyndan heniz daşda» diýdigi gürrüň edilýän «önümiň» haýsy tapgyrdadygyny görkezýärkä? Jogap: *synag tapgyrynda...*

Ynha, size ýene bir sorag:

Wuhanyň virus barlaglary instituty Hytaýyň iň möhüm taslamalarynyň biriniň üstünde işleýän bolsa, edil şol ýerdenem çykmagyna garaşylýan haýsydyr bir iş «synag tapgyrynda» bolýan bolsa, hut şu şäherden ýaýran virus

belasynyň bütin dünýäni oda-köze düşürmesine ýönekeýje bir
tötänlik diýip bilerismikä?...

• **KOMMUNISTIK PARTIÝANYŇ ÖŇÜNDE ADAM ÖMRÜNIŇ GARA ŞAÝYLYK
GYMMATY ÝOK!**

Häzir sizde «Hytaý näme üçin bular ýaly samsyklygy etsin,
beýtse hemmelerden ötri onuň öz halky zyýan çekenokmy näme?»
diýen sorag döremegi mümkin. Hytaýy, hususanam Hytaýyň
Kommunistik partiýasyny ýakyndan tanaýanlara bolsa bu soragy
bermegiň hiç hili manysy ýok.

Tanamaýanlar, bilmeýänler üçin gysgajyk durup geçeliň. Hytaýyň Kommunistik partiýasynyň düýbünü tutujy serdary Mao Szedun dünýä taryhynda görnüp-eşdilmedik rekordyň eýesidir. Hatda Gitlerdir Stalin ýaly ýakasy gaýyşly diktatorlar hem adam gymakda onuň öňüne geçip bilmez. Ol kommunistik režimi ýola goýmak üçin tegelek 65 million hytaýlynyň ganyna galyp, «taryhyň iň ganhor diktatory» diýen ady aňryýany bilen halallady.

Mao Szedun «Uly ösüş» («Большой скачок» -t.b.) adyny beren samsyklaç syýasy maksatnamasyny durmuşa geçirjek bolup, ýurduň ekerançylygyny weýran etdi, bol hasylly çay plantasiýalaryny zor bilen şaly meýdanlaryna öwürdi, şeýdibem 1959-1961-nji ýyllarda, bary-ýogy iki ýylyň içinde çay satyp gün görýän 30 milliondan gowrak daýhanyň açlykdan ölmesine sebäp boldy.

Bu günki Hytaýyň syýasy häkimiýetini elinde saklaýan Kommunistik partiýa, ynha, şular ýaly ganhorçylykly diktaturanyň gönüden-göni dowamydyr.

Biz şu iktarada Zhou bilen habarlaşandygymyzy we oňa birnäçe sowallar bilen ýüzlenendigimizi hem aýdyp geçmek isleýäris. Mundan owal dürli ýollar bilen habarlaşmaga synanyşan hytaýly ketdeleriň bu babatdaky pozisiýasyny bilmän duramzok. Elbetde, sowallarymyza kanagatlandyryjy jogap berilmez. Zyýany ýok... Biz öz etmeli işimizi etdik. Indiki nobat olarda... Belkäm ertir, belki-de soň bir gün olar näme etjeklerini bilmän, aljyrap jogabam bererler. Şonda hemmesini jemläp siziň dykgatyňyza ýetirmege şumatdan söz berip goýýarys.

07.02.2020 ý.

Süleýman ŞAHIN.

Terjime eden: Has TÜRKMEN. Medisina